

Sygn. akt

POSTANOWIENIE

Dnia 25 maja 2017 roku

Sąd Okręgowy w Gliwicach VIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
w składzie następującym:

Przewodniczący SSO Teresa Kalinka
Sędziowie SSO Patrycja Bogacińska-Piątek
 SSO Grzegorz Tyrka (spr.)

po rozpoznaniu w dniu 25 maja 2017 roku w Gliwicach
na posiedzeniu niejawnym
sprawy z powództwa J Z
przeciwko K Spółce Akcyjnej w K
o ekwiwalent pieniężny z tytułu prawa do bezpłatnego węgla, ewentualnie o prawo do
bezpłatnego węgla w naturze
na skutek apelacji powoda
od wyroku Sądu Rejonowego w G
z dnia listopada 2016 roku, sygn. akt
postanawia:

1. na podstawie art. 193 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. z 1997 roku, Nr 78, poz. 483 ze zm.) zwrócić się z pytaniem prawnym do Trybunału Konstytucyjnego:
 - a) czy art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 2007 roku o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (jednolity tekst Dz.U. z 2016 roku, poz. 704) w zakresie, w jakim pozbawia byłego pracownika przedsiębiorstwa górniczego postawionego w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2007 roku, uprawnionego do bezpłatnego węgla, który uzyskał emeryturę lub rentę przed tym dniem, ekwiwalentu pieniężnego wypłacanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 Konstytucji,
 - b) czy art. 59 ust. 3 ustawy z dnia 30 listopada 2016 roku o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz.U. z 2016 roku, poz. 2072) w zakresie, w jakim zawiera słowa „w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną” jest niezgodny z art. 188 pkt 1 Konstytucji i art. 193 Konstytucji,
 - c) czy art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 2007 roku o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (jednolity tekst Dz.U. z 2015 roku, poz. 410) – w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2015 roku, tj. do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 22 grudnia 2015 roku o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (Dz.U. z 2015 roku, poz. 2300) – w zakresie, w jakim pozbawia byłego pracownika przedsiębiorstwa górniczego postawionego w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2015 roku prawa do bezpłatnego węgla w naturze, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 Konstytucji;
2. na podstawie art. 177 § 1 pkt 3¹ k.p.o. zawiesić postępowanie w sprawie do czasu zakończenia postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym RP.

(-) SSO Grzegorz Tyrka
Sędzia

(-) SSO Teresa Kalinka
Przewodniczący

(-) SSO Patrycja Bogacińska-Piątek
Sędzia



UZASADNIENIE

I

Powód J Z był zatrudniony w K w K na stanowiskach , a następnie w pełnym wymiarze czasu pracy w okresie od dnia kwietnia 1982 roku do dnia kwietnia 1997 roku.

Stosunek pracy powoda ustał w związku z wyczerpaniem okresu zasiłkowego oraz nabyciem prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

K wchodziła w skład G Spółki Akcyjnej w G (G S.A.), która była jednoosobową spółką Skarbu Państwa.

W G S.A. obowiązywał zakładowy układ zbiorowy pracy z dnia listopada 1993 roku (ZUZP), który do chwili obecnej ani nie został rozwiązany, ani nie został zawieszony.

Zgodnie z § 36 ust. 1 ZUZP byłym pracownikiem kopalń – emerytom, rencistom,[...] przysługuje deputat węglowy – wg załącznika nr 23.

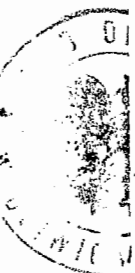
Zgodnie z załącznikiem nr 23 uprawnienia do bezpłatnego węgla w naturze przysługują emerytom i rencistom w wymiarze: ton rocznie (byłym pracownikom zakładów górniczych, których zobowiązania przejęła G S.A., o ile pracownicy ci przeszli na emeryturę lub rentę po dacie wejścia w życie w tych zakładach zakładowej umowy zbiorowej opartej na układzie zbiorowym pracy z dnia grudnia 1991 roku) lub ton rocznie (pozostałym byłym pracownikom zakładów górniczych, których zobowiązania przejęła G S.A., jeżeli uprawnienia przyznano im na podstawie układu zbiorowego pracy z dnia lutego 1980 roku). Na wniosek osoby uprawnionej G S.A. wypłacała ekwiwalent pieniężny wg ceny węgla deputatowego obowiązującej w dniu realizacji świadczenia. ZUZP dla G S.A. nie wskazuje terminu spełnienia świadczenia w postaci bezpłatnego węgla dla emerytów i rencistów.

Powód posiada uprawnienie do bezpłatnego węgla w naturze w wymiarze ton rocznie lub do ekwiwalentu pieniężnego wg ceny węgla obowiązującej w dniu realizacji świadczenia na podstawie ZUZP obowiązującego w G S.A.

Z dniem lutego 2003 roku K Spółka Akcyjna w K (K S.A.) na podstawie art. 23¹ k.p. przejęła pracowników G S.A., w skład której wchodziła K w K Natomiast G S.A. uległa likwidacji i została wykreślona z Krajowego Rejestru Sądowego z dniem stycznia 2005 roku.

Zgodnie z art. 241⁸ § 3 k.p. jeżeli w przypadkach, o których mowa w § 1, nowy pracodawca przejmuje również inne osoby objęte układem obowiązującym u dotychczasowego pracodawcy, stosuje postanowienia układu dotyczące tych osób przez okres jednego roku od dnia przejścia.

Z cytowanej normy wynika, że zakresem podmiotowym układu zbiorowego pracy obowiązującego w chwili przejścia zakładu pracy na nowego pracodawcę mogą być objęte inne osoby poza pracownikami (członkowie rodzin obecnych i byłych pracowników, emeryci i renciści). Istotnym jest to, że wobec tych osób nowy pracodawca stosuje postanowienia układu zbiorowego pracy przez okres roku, po czym jego zobowiązania z mocy prawa wygasają. Regulując status prawny osób niebędących pracownikami w chwili przejścia



zakładu pracy, ustawodawca nie odesłał do art. 241⁸ § 2 k.p., przewidującego zachowanie umownych warunków pracy po upływie roku od przejścia zakładu lub jego części aż do upływu okresu wypowiedzenia umowy. Nie ma przeszkód prawnych, aby pracodawca z własnej woli nadal przyznawał tym osobom świadczenia na dotychczasowych zasadach – zobacz: Goździewicz Grzegorz, „Układy zbiorowe pracy. Regulamin wynagradzania, regulamin pracy po nowelizacji Kodeksu pracy. Komentarze”, Bydgoszcz 1996, s. 116-117; Jerzy Wrątny, „Zbiorowe prawo pracy. Komentarz”, Warszawa 2009, s.183-184.

Należy zaakcentować, że art. 241⁸ § 3 k.p. dotyczy tych uprawnionych do świadczeń z układu zbiorowego pracy, którzy w dniu przejścia zakładu pracy (art. 23¹ k.p.) nie posiadali statusu pracownika. Zatem chodzi tu także o emerytów, rencistów, którzy w chwili przejścia zakładu pracy nie świadczyli pracy na rzecz dotychczasowego pracodawcy, a którzy w jakikolwiek sposób byli z nim związani, na przykład poprzez uprawnienia z układu zbiorowego pracy. Nowy pracodawca może również przejąć emerytów lub rencistów, w sensie przejścia zobowiązań ciążących na pracodawcy na podstawie dotychczasowego układu.

K S.A. na mocy oświadczenia zobowiązała się do stosowania ZUZP obowiązującego w G S.A. do dnia czerwca 2004 roku.

Skoro z dniem lutego 2003 roku K S.A. przejęła emerytów i rencistów objętych ZUZP, to była związana postanowieniami ZUZP dotyczącymi tych osób, ale tylko w okresie roku od przejścia zakładu pracy na nowego pracodawcę. Upływ rocznego terminu spowodował automatyczne uwolnienie się K S.A. od ciążących na niej postanowień układowych, w tym deputatu węglowego należnego emerytom i rencistom.

W związku z powyższym osoby, które nabyły uprawnienia emerytalne w okresie zatrudnienia w G S.A. lub wcześniej, ale były objęte ZUZP, utraciły możliwość otrzymania deputatu węglowego w naturze lub ekwiwalencie pieniężnym na podstawie ZUZP z dniem czerwca 2004 roku, to jest z dniem, do którego K S.A. zobowiązała się do stosowania ZUZP.

Należy zaznaczyć, że powód posiada prawo do bezpłatnego węgla na podstawie ZUZP dla G S.A., który nie został ani rozwiązany, ani wypowiedziany. Natomiast brak podmiotu (byłego pracodawcy lub jego następcy prawnego), który realizowałoby to prawo. Podmiot G S.A. został zlikwidowany; natomiast podmiot K S.A. był zobowiązany do stosowania ZUZP dla G S.A. w zakresie prawa do bezpłatnego węgla dla emerytów i rencistów z G S.A. do dnia czerwca 2004 roku.

Zgodnie z art. 239 § 2 k.p. objęcie emerytów i rencistów układem zbiorowym pracy nie jest obowiązkowe. Tym samym nowo zawierane układy zbiorowe pracy mogą w ogóle pomijać byłych pracowników danego zakładu pracy, będących emerytami lub rencistami, co oznaczałoby również pozbawienie ich dotychczasowych świadczeń. Wskazuje na to również art. 240 § 2 k.p., zgodnie z którym określanie w układach zbiorowych pracy innych spraw niż treść stosunku pracy czy wzajemne zobowiązania stron jest fakultatywne i zależy od stron układu. Do takich zaś spraw należą uprawnienia emerytów i rencistów.

Należy wyrazić pogląd, że w układzie zbiorowym pracy (lub innych porozumieniach zbiorowych) można odstąpić od pewnych świadczeń przyznanych wcześniej emerytom lub rencistom w poprzednim układzie. Za taką możliwością przemawiają ogólne zasady zbiorowego prawa pracy, w tym zwłaszcza swoboda rokowań, leżąca u podstaw zbiorowego prawa pracy. Oznacza ona bowiem, że jeżeli strony układu zbiorowego pracy przyznały określone uprawnienia pracownikom lub byłym pracownikom, to mogą je następnie uchylić.

Swoboda ta może być ograniczona tylko z mocy wyraźnego przepisu prawa; natomiast brak jest przepisu, który zabraniałby odstępowanie od świadczeń przyznanych wcześniej emerytom lub rencistom.

K S.A. nie rozwiązała ZUZP dla G S.A., bowiem nie była jego stroną, natomiast wprowadziła w życie porozumienie zawarte w dniu grudnia 2004 roku pomiędzy zarządem K S.A. a organizacjami związków zawodowych (Porozumienie z dnia grudnia 2004 roku), bowiem nie doszło do zawarcia nowego układu zbiorowego pracy. Porozumienie z dnia grudnia 2004 roku weszło w życie z dniem stycznia 2005 roku.

Zgodnie z § 10 Porozumienia z dnia grudnia 2004 roku emerytom, rencistom i innym uprawnionym osobom przysługuje bezpłatny węgiel według zasad określonych w załączniku Nr 14 do Porozumienia.

Zgodnie z postanowieniami załącznika Nr 14 do Porozumienia prawo do bezpłatnego węgla dla emerytów, rencistów i innych uprawnionych realizowane jest w ekwiwalencie pieniężnym; natomiast prawo to na wniosek uprawnionego może zostać zrealizowane w naturze (§ 1.2 i § 2).

Zgodnie z § 3.1 pkt 1) załącznika Nr 14 do Porozumienia byłym pracownikom, których stosunek pracy został rozwiązany z K W S.A. po dniu wejścia w życie (t.j. po dniu stycznia 2005 roku) załącznika Nr 14 w związku z przejściem na emeryturę lub rentę przysługuje bezpłatny węgiel w wymiarze ton rocznie.

Zgodnie z § 3.4 załącznika Nr 14 do Porozumienia bezpłatny węgiel w wymiarze wynikającym z nabytego uprawnienia przysługuje:

- 1) byłym pracownikom,
- 2) wdowom, wdowcom i sierotom pozostałym po pracownikach, jeżeli spełniają warunki do otrzymania renty rodzinnej po pracowniku,

którzy do dnia wejścia w życie załącznika Nr 14 (t.j. do dnia stycznia 2005 roku) korzystali z uprawnienia do bezpłatnego węgla przysługującego zgodnie z przepisami prawa obowiązującymi przed dniem wejścia w życie załącznika Nr 14. Bezpłatny węgiel przysługuje wdowom, wdowcom i sierotom, jeżeli spełnią warunki do otrzymania renty rodzinnej po zmarłych byłych pracownikach, o których mowa w pkt 1).

Z cytowanej normy prawnej zawartej w § 13.4 załącznika Nr 14 do Porozumienia wynika, że jeżeli były pracownik lub inne uprawnione osoby nabyły prawo do bezpłatnego węgla na podstawie wcześniej obowiązujących przepisów – t.j. przepisów ZUZP dla G S.A. – to posiadają nadal to prawo w wymiarze wynikającym z przepisów ZUZP dla G S.A., t.j. do lub ton rocznie.

Formę realizacji bezpłatnego węgla uprawnione osoby określają w deklaracji węglowej, w terminie do dnia 31 grudnia roku poprzedniego (§ 2.4 załącznika Nr 14 do Porozumienia).

Załącznik Nr 14 do Porozumienia wskazuje końcowy termin wypłaty ekwiwalentu pieniężnego. Zgodnie z § 1.2 pkt) 2 załącznika Nr 14 do Porozumienia ekwiwalent pieniężny z tytułu prawa do bezpłatnego węgla wypłaca się do dnia 31 marca danego roku na wskazane przez uprawnionego krajowe konto bankowe lub w terminie do dnia 30 kwietnia danego roku w kasie jednostki organizacyjnej.

Załącznik Nr 14 do Porozumienia stanowi także, że prawo do bezpłatnego węgla przysługuje w pełnym rocznym wymiarze pod warunkiem posiadania uprawnień przez wszystkie miesiące roku kalendarzowego. W przypadku, gdy uprawnienie do bezpłatnego

węgla nie przysługuje przez cały rok kalendarzowy, wymiar węgla dla tego roku ustala się proporcjonalnie do liczby dni posiadania uprawnień (§ 4).

Dnia lutego 2014 roku zarząd K S.A. i organizacje związków zawodowych zawarły porozumienie w trybie art. 9¹ k.p. w związku z trudną sytuacją ekonomiczną zakładu pracy. Porozumienie to nie zostało zgłoszone do rejestru układów zbiorowych pracy.

Zgodnie z § 6 Porozumienia z dnia lutego 2014 roku zmniejszono roczny wymiar bezpłatnego węgla przysługującego emerytom, rencistom i innym uprawnionym osobom o jedną tonę rocznie na okres dwóch lat.

Zgodnie z § 7 Porozumienia z dnia lutego 2014 roku pracownicy przyjmowani do pracy w K S.A. po dacie zawarcia niniejszego Porozumienia nie byli uprawnieni do otrzymywania bezpłatnego węgla po przejściu na rentę, emeryturę lub świadczenie przedemerytalne.

Porozumienie z dnia lutego 2014 roku zmniejszające prawo do bezpłatnego węgla dla emerytów, rencistów i innych uprawnionych osób niebędących pracownikami pozwanej miało zastosowanie i wywoływało skutek prawny, ale na przyszłość wobec tych osób, do których zastosowanie miały przepisy Porozumienia z dnia grudnia 2004 roku, w tym zwłaszcza załącznik Nr 14.

Zawieszenie częściowego stosowania Porozumienia z dnia grudnia 2004 roku w zakresie bezpłatnego węgla dla osób niebędących pracownikami powodowało obniżenie wymiaru świadczenia o jedną tonę rocznie przez okres dwóch lat, z tym że po upływie okresu zawieszenia uprawniony nie mógł domagać się uzupełnienia wymiaru bezpłatnego węgla z okresu zawieszenia przepisów wewnątrzzakładowych. W okresie zawieszenia nie obowiązywał § 3 załącznika Nr 14 do Porozumienia z dnia grudnia 2004 roku, na podstawie którego uprawniony posiadał prawo do bezpłatnego węgla w wymiarze ton lub ton.

Treść porozumienia z dnia lutego 2014 roku nie mogła być stosowana do zdarzeń zaistniałych przed jego wejściem w życie. Porozumienie nie mogło zmienić niczego wstecz, nie mogło ingerować ani w nabyte już prawo, ani przerywać biegu terminu do nabycia prawa; albowiem jedynie wprowadzało zmianę na przyszłość (mogło dotyczyć prawa do bezpłatnego węgla za 2015 rok, 2016 rok). Zatem podpisanie porozumienia przed datą wymagalności świadczenia, nie pozbawiało prawa do dochodzenia jego wypłaty, w sytuacji kiedy porozumienie weszło w życie w trakcie 2014 roku, kiedy osoby niebędące pracownikami nabyły już prawo do bezpłatnego węgla za 2014 rok.

Porozumienie z dnia lutego 2014 roku zawieszające prawa do deputatu węglowego o jedną tonę miało obowiązywać w okresie od dnia stycznia 2015 roku do dnia grudnia 2016 roku.

W związku z trudną sytuacją ekonomiczno-finansową, dnia września 2014 roku zarząd K S.A. podjął uchwałę Nr w sprawie likwidacji prawa emerytów, rencistów i innych uprawnionych osób do bezpłatnego węgla od dnia stycznia 2015 roku.

Zgodnie z § 2 uchwały Nr zarząd rozwiązał z zachowaniem okresu wypowiedzenia wynoszącego trzy miesiące kalendarzowe ze skutkiem na dzień grudnia 2014 roku: 1) § 10 Porozumienia z dnia grudnia 2004 roku wraz z załącznikiem Nr 14, 2) § 6 i § 7 Porozumienia z dnia lutego 2014 roku.

K S.A. oświadczenie woli o wypowiedzeniu w/w regulacji wewnątrzzakładowych doręczyła organizacjom związkowym, będącym stroną Porozumień z dnia grudnia 2004 roku oraz z dnia lutego 2014 roku.

Przed Sądem Rejonowym w G oraz przed Sądem Okręgowym w G
 toczyły się postępowania o prawo do bezpłatnego węgla za 2015 rok (sygn. oraz sygn.). Sądy obu instancji uznały, że K S.A. skutecznie rozwiązała Porozumienia z dnia grudnia 2004 roku oraz z dnia lutego 2014 roku w zakresie likwidacji prawa emerytów, rencistów i innych uprawnionych osób do bezpłatnego węgla od dnia 1 stycznia 2015 roku.

W związku z powyższym K S.A. realizowała prawo do bezpłatnego węgla dla emerytów i rencistów, w tym z G S.A., na podstawie Porozumienia z dnia grudnia 2004 roku w okresie od dnia stycznia 2005 roku do dnia grudnia 2014 roku.

II

Powód J Z domaga się zasądzenia na swoją rzecz od pozwanej K Spółki Akcyjnej w K kwoty zł tytułem ekwiwalentu pieniężnego w związku z prawem do bezpłatnego węgla za 2015 roku wraz z ustawowymi odsetkami, ewentualnie nakazania pozwanej, aby wydała mu tony węgla tytułem prawa do bezpłatnego węgla.

Powód wskazał, że podstawą prawną dochodzonego roszczenia stanowią normy prawne zawarte w Porozumieniu z dnia grudnia 2004 roku.

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa, bowiem Porozumienie z dnia grudnia 2004 roku zostało skutecznie wypowiedziane w zakresie likwidacji prawa emerytów, rencistów i innych uprawnionych osób do bezpłatnego węgla od dnia stycznia 2015 roku.

Wyrokiem z dnia listopada 2016 roku Sąd Rejonowy w G oddalił powództwo i orzekł o kosztach postępowania.

W pisemnym uzasadnieniu Sąd Rejonowy podał, że pozwana skutecznie wypowiedziała Porozumienie z dnia grudnia 2004 roku w zakresie likwidacji prawa emerytów, rencistów i innych uprawnionych osób do bezpłatnego węgla od dnia stycznia 2015 roku. Sąd I instancji odniósł się do postępowania dowodowego i ustaleń poczynionych przez Sąd Rejonowy w G w sprawie .

Apelację wywiódł powód, domagając się zmiany zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa i orzeczenie o kosztach zastępstwa procesowych według norm przepisanych.

W pisemnym uzasadnieniu powód zakwestionował, aby pozwana skutecznie wypowiedziała Porozumienie z dnia grudnia 2004 roku w zakresie likwidacji prawa emerytów, rencistów i innych uprawnionych osób do bezpłatnego węgla od dnia stycznia 2015 roku.

III

Należy wskazać, że ustalone w art. 187 § 1 k.p.c. wymagania pozwu jako pisma procesowego, inicjującego postępowanie cywilne, obejmują poza ogólnymi warunkami jakie spełniać powinny pisma procesowe, jedynie obowiązek dokładnego określenia żądania oraz przytoczenia uzasadniających je okoliczności faktycznych. W uzasadnieniu wyroku z 28 marca 2014 roku, w sprawie III CSK 156/13, Sąd Najwyższy, w podsumowaniu dorobku orzeczniczego dotyczącego związania sądu zgłoszonym żądaniem (art. 321 § 1 k.p.c.), wyjaśnił, że ustawodawca nie wymaga, by powód określał podstawę prawną dochodzonego żądania, gdyż jego kwalifikacja prawna jest obowiązkiem sądu. Oznacza to, że nawet wskazanie jej przez powoda nie jest wiążące dla sądu, który w ramach dokonywanej subsumcji jest zobowiązany do oceny roszczenia w aspekcie wszystkich przepisów prawnych, które powinny być zastosowane jako mające oparcie w ustalonych faktach (orzeczenia Sądu

Najwyższego: z dnia 13 czerwca 1947 roku, w sprawie C III 137/47, opublikowane w OSNC z 1948 roku, nr 1, poz. 20; z dnia 2 maja 1957 roku, w sprawie II CR 305/57, opublikowane w OSNC z 1958 roku, nr 3, poz. 72; z dnia 15 września 2004 roku, w sprawie III CK 352/03).

Podanie błędnej podstawy prawnej nie może wywołać negatywnych skutków dla powoda, ale wskazanie w pozwie przez profesjonalnego pełnomocnika powoda podstawy prawnej żądania, mimo braku takiego obowiązku, może spowodować ukierunkowanie postępowania i pozwolić na zidentyfikowanie charakteru zgłoszonego żądania, a zatem i okoliczności decydujących o jego zasadności (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1999 roku, w sprawie I CKN 252/98, opublikowany w OSNC z 1999 roku, nr 9, poz. 152). Ukierunkowanie to nie może jednak oznaczać formalnego związania sądu podaną podstawą prawną żądania zwłaszcza, gdy okoliczności faktyczne mogą stanowić oparcie dla innej, adekwatnej podstawy prawnej (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2002 roku, w sprawie III CKN 182/01).

Sąd Rejonowy w G w sprawie , a następnie Sąd Okręgowy w Gliwicach w sprawie przyjęły, że pozwana skutecznie wypowiedziała Porozumienie z dnia grudnia 2004 roku w zakresie likwidacji prawa emerytów, rencistów i innych uprawnionych osób do bezpłatnego węgla od dnia stycznia 2015 roku.

Sąd I instancji nie analizował żądania powoda przez pryzmat regulacji ustawy z dnia 7 września 2007 roku o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (jednolity tekst Dz.U. z 2016 roku, poz. 704). Sąd I instancji rozstrzygnął spór między stronami, uznając że Porozumienie z dnia grudnia 2004 roku zostało skutecznie wypowiedziane w zakresie likwidacji prawa emerytów i rencistów do bezpłatnego węgla od dnia stycznia 2015 roku.

IV

Zgodnie z art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 2007 roku o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (jednolity tekst Dz.U. z 2016 roku, poz. 704) – zwaną dalej ustawą – byłemu pracownikowi kopalni postawionej w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2007 roku, uprawnionemu do bezpłatnego węgla, który uzyskał emeryturę lub rentę przed tym dniem, jest wypłacany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, zwany dalej „ZUS”, oprócz emerytury lub renty, ekwiwalent pieniężny, z zastrzeżeniem ust. 2.

Zgodnie z art. 12 ust. 10 ustawy ekwiwalent pieniężny jest wypłacany przez ZUS z dotacji budżetowej.

Zgodnie z art. 12 ust. 3 ustawy w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2015 roku, tj. do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 22 grudnia 2015 roku o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (Dz.U. z 2015 roku, poz. 2300), warunkiem otrzymania ekwiwalentu pieniężnego przez osobę, o której mowa w ust. 1 i 2, jest przedłożenie pracodawcy pisemnego oświadczenia o rezygnacji z uprawnienia do pobierania bezpłatnego węgla w naturze.

Zgodnie z art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2015 roku, tj. do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 22 grudnia 2015 roku o zmianie ustawy o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (Dz.U. z 2015 roku, poz. 2300) przedsiębiorstwo górnicze wydaje bezpłatny węgiel w naturze, który jest finansowany z dotacji budżetowej, uprawnionemu do jego otrzymania: byłemu pracownikowi kopalni postawionej w stan likwidacji przed dniem 1 stycznia 2015 r.; natomiast ust. 2 art. 13

stanowił, że ilość pobieranego bezpłatnego węgla w naturze nie może być wyższa niż 3 Mg węgla kamiennego rocznie.

Bezsporne jest, że pozwana wydawała byłym pracownikom (emerytom i rencistom) zlikwidowanych kopalń G S.A. bezpłatny węgiel w naturze na podstawie art. 13 ustawy do dnia 31 grudnia 2015 roku w ramach dotacji budżetowej.

Normy prawne zawarte w art. 12 i art. 13 ustawy regulują niektóre zagadnienia związane z realizacją prawa do bezpłatnego węgla przez emerytów i rencistów – byłych pracowników górnictwa węgla kamiennego; jednakże nie jest źródłem prawa do bezpłatnego węgla. Normy te wskazują podmiot zobowiązany zamiast (w miejsce) pracodawcy do wypłaty ekwiwalentu pieniężnego z tytułu prawa do bezpłatnego węgla (ZUS) lub do wydania bezpłatnego węgla w naturze (przedsiębiorstwo górnicze) osobom, które uprawnienie do bezpłatnego węgla uzyskały na podstawie regulacji wewnątrzzakładowych, np. układu zbiorowego pracy, oraz definiuje warunki, po spełnieniu których wypłata ekwiwalentu lub wydanie węgla w naturze są możliwe.

Nie ulega wątpliwości, że to układ zbiorowy pracy (porozumienie zbiorowe), a nie ustawa, jest źródłem prawa do deputatu węglowego. W związku z tym organy rentowe nie są adresatem wywodzonych ze stosunku zatrudnienia roszczeń byłych pracowników z tytułu prawa do deputatów węglowych i ich równoważników pieniężnych, a jedynie – z mocy ustawy – płatnikiem ekwiwalentów dotowanych z budżetu państwa w ramach restrukturyzacji przedsiębiorstw, podlegających reformie górnictwa węgla kamiennego – podobnie w wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 18 grudnia 2003 roku, w sprawie III AUa 2272/03, opublikowany w LEX nr 193510. Podobnie jest z realizacją prawa do bezpłatnego węgla w naturze.

W sprawie objętej pytaniem prawnym powód w chwili nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy posiadał prawo do bezpłatnego węgla na podstawie UZP dla G S.A. Prawo to nie ustało, bowiem UZP dla G S.A. nie został ani rozwiązany, ani wypowiedziany. Natomiast brak jest podmiotu, który to prawo mógłby realizować. Były pracodawca powoda – G S.A. – zaprzestał prowadzenia działalności i uległ likwidacji. Tym samym powód został pozbawiony możliwości otrzymania prawa do bezpłatnego węgla na podstawie UZP dla G S.A., poza rocznym okresem wynikającym z art. 241⁸ § 3 k.p. Natomiast w okresie od dnia 1 stycznia 2005 roku do dnia 31 grudnia 2014 roku K S.A. przyznała między innymi powodowi prawo do bezpłatnego węgla na zasadzie dobrowolności (art. 239 § 2 k.p., art. 240 § 2 k.p.).

Trybunał Konstytucyjny, badając istotę prawa do bezpłatnego węgla (i jego ekwiwalentu pieniężnego), doszedł do wniosku, że podlega ono konstytucyjnej ochronie praw majątkowych (art. 64 ust. 2 Konstytucji), która, zgodnie z utrwalonym poglądem Trybunału, obejmuje każdego, komu dane prawo majątkowe przysługuje i musi być równa dla wszystkich tych podmiotów. W związku z tym „brak jest jakichkolwiek podstaw, by to prawo majątkowe, niezależnie od tego, że związane z wcześniejszym stosunkiem pracy emerytów i rencistów zatrudnionych w przedsiębiorstwach różnych kategorii (tj. przedsiębiorstwach górniczych i przedsiębiorstwach robót górniczych), można było poddać zróżnicowaniu w oparciu o jakieś racjonalne kryterium. Prawo to ma jedno źródło układ zbiorowy pracy, taką samą naturę i wartość ekonomiczną w odniesieniu do wszystkich podmiotów, którym zostało przyznane. Wszyscy zatem emeryci i renciści pracujący niegdyś w przedsiębiorstwach objętych układem zbiorowym pracy, mając takie samo prawo do bezpłatnego węgla realizowane w formie deputatu węglowego lub jego finansowego ekwiwalentu, winni mieć

zapewnioną równą ochronę tego prawa. Nakaz ten wynika zarówno z art. 32, jak i art. 64 ust. 2 Konstytucji” – wyrok z dnia 12 grudnia 2005 roku, w sprawie SK 20/04, opublikowany w OTK ZU z 2005 roku, Nr 11/A, poz. 133.

W ocenie Sądu Okręgowego art. 12 i art. 13 ustawy, gwarantując realizację prawa do bezpłatnego węgla, chroni prawo majątkowe osób, które na emeryturę lub rentę przeszły od pracodawcy objętego układem zbiorowym pracy, niezależnie kategorii przedsiębiorstwa (tj. czy miało ono postać kopalni, czy też przedsiębiorstwa górniczego w rozumieniu art. 2 ustawy).

Norma prawna zawarta w art. 12 ustawy ogranicza krąg osób uprawnionych do ekwiwalentu pieniężnego z tytułu prawa do bezpłatnego węgla do emerytów i rencistów uprzednio zatrudnionych w kopalniach – wyodrębnionych jednostkach organizacyjnych przedsiębiorstwa górniczego prowadząca zakład górniczy w rozumieniu art. 2 pkt 2 ustawy. Zatem ochrony prawa wynikającego z układu zbiorowego pracy pozbawieni zostali emeryci i renciści uprzednio zatrudnieni w przedsiębiorstwach górniczych, do których zalicza się spółki węglowe – jednoosobowe spółki Skarbu Państwa (art. 2 pkt 1 lit. a ustawy). Podobnie art. 13 ustawy różnicuje w sposób nieuzasadniony krąg osób uprawnionych do bezpłatnego węgla w naturze.

W skład G S.A. wchodziły kopalnie, które uległy likwidacji (np. K w G) oraz kopalnie, które zostały przejęte przez K S.A. (np. K w K). Osoby, które nabyły uprawnienia emerytalne, rentowe w okresie zatrudnienia w G S.A. K w G , posiadają prawo do bezpłatnego węgla na podstawie ustawy; natomiast osoby, którzy nabyły te same uprawnienia w okresie zatrudnienia w G S.A. K w K , nie posiadają prawa do bezpłatnego węgla na podstawie ustawy. Gdyby nie dobrodziejstwo Porozumienia z dnia 12 grudnia 2004 roku, to byli pracownicy (emeryci, renciści) G S.A. K w K nie posiadaliby prawa do bezpłatnego węgla od dnia 1 stycznia 2005 roku. Uwadze nie może umknąć okoliczność, że obie grupy byłych pracowników utraciły możliwość realizacji prawa do bezpłatnego węgla na podstawie UZP dla G S.A. nie z powodu likwidacji kopalni, ale z powodu likwidacji przedsiębiorstwa górniczego G S.A.

Na marginesie należy wskazać, iż w sprawach sądowych o prawo do bezpłatnego węgla występowały takie stany faktyczne, w których pracownik likwidowanej kopalni należącej do G S.A. nabył prawo do urlopu górniczego (tzw. okresu pozostawania w stosunku pracy, nieświadczenia pracy z prawem do ograniczonego wynagrodzenia za pracę, jeżeli pracownikowi brakowało 5 lat do nabycia uprawnień emerytalnych). W związku z likwidacją kopalni, pracownik będący na urlopie górniczym został skierowany do działającej kopalni należącej do G S.A., z której odchodził na emeryturę. Gdyby pracownik ten odszedł na emeryturę z kopalni postawionej w stan likwidacji, to prawo do bezpłatnego węgla mógłby realizować na podstawie ustawy. Pracownik, odchodząc na emeryturę z kopalni, do której został skierowany w okresie urlopu górniczego (bo macierzysta kopalni uległa likwidacji), nie nabył prawa do bezpłatnego węgla na podstawie ustawy.

W ocenie Sądu Okręgowego ustawodawca w sposób arbitralny różnicuje zakres podmiotowy ochrony majątkowego prawa do bezpłatnego węgla w naturze lub w formie ekwiwalentu pieniężnego, czym naruszył art. 64 ust. 2 Konstytucji w związku z art. 32 Konstytucji.

Należy zauważyć, że w skład G S.A., będącej przedsiębiorstwem górnictwem wchodziły kopalnie, które uległy likwidacji, oraz kopalnie, które zostały przejęte przez K S.A. z dniem lutego 2003 roku.

Osoby, które w okresie zatrudnienia w G S.A. nabyły prawo do emerytury lub renty, są w takiej samej sytuacji (cecha istotna), niezależnie od tego, czy kopalnia, w której byli zatrudnieni została zlikwidowana, czy też przejęta przez inny podmiot. Osoby te posiadały prawo do bezpłatnego węgla na podstawie UZP dla G S.A. także po przejściu na emeryturę lub rentę. Prawo to realizował były pracodawca G S.A., a po jego likwidacji obowiązek przejął organ rentowy lub wskazane przedsiębiorstwo górnictwa (w ramach dotacji budżetowych), ale wyłącznie w stosunku do tych emerytów lub rencistów, którzy byli zatrudnieni w zlikwidowanej kopalni. Emeryci lub renciści, których zakład pracy – kopalnia – nie został zlikwidowany (mimo likwidacji przedsiębiorstwa górnictwa, w skład którego wchodziła kopalnia), nie posiadają prawa do ekwiwalentu pieniężnego w związku z prawem do bezpłatnego węgla, wypłacanego przez organ rentowy lub prawa do bezpłatnego węgla w naturze realizowanego przez wskazane przedsiębiorstwo górnictwa. Ta grupa emerytów lub rencistów mogła liczyć tylko na roczną ochronę wynikającą z art. 241⁸ § 3 k.p. (jeżeli niezlikwidowana kopalnia została przejęta przez inne przedsiębiorstwo górnictwa), a następnie na wolę nabywcy kopalni do objęcia ich prawem do bezpłatnego węgla (art. 239 § 2 k.p., art. 240 § 2 k.p.). Należy zaznaczyć, że K S.A. nie miała prawnego obowiązku objęcia powoda Porozumieniem z dnia grudnia 2004 roku. Powód ani był pracownikiem K S.A., ani nie nabył uprawnień rentowych w okresie zatrudnienia w K S.A. Ostatecznie K S.A. pozbawiła wszystkich emerytów lub rencistów prawa do bezpłatnego węgla. W związku z tym emeryt lub rencista ze zlikwidowanej kopalni nadal otrzymuje od organu rentowego ekwiwalent pieniężny w związku z prawem do bezpłatnego węgla, podczas gdy emeryt lub rencista z niezlikwidowanej kopalni (która wraz ze zlikwidowaną kopalnią wchodziła w skład zlikwidowanego przedsiębiorstwa górnictwa) takiego świadczenia nie otrzymuje. Natomiast do 2015 roku emeryt lub rencista ze zlikwidowanej kopalni mógł wybrać prawo do bezpłatnego węgla w naturze w miejsce ekwiwalentu pieniężnego.

Należy dodać, że potrzebę podjęcia inicjatywy ustawodawczej w przedmiocie zmian w przepisach określających krąg osób uprawnionych do prawa do bezpłatnego węgla sygnalizował już Trybunał Konstytucyjny – postanowienie z dnia 7 lutego 2007 roku, w sprawie S 2/07, opublikowane w OTK Seria A z 2007 roku, Nr 2, poz. 16. Do dnia dzisiejszego ustawodawca nie dokonał stosowanej zmiany ustawy.

V

Norma prawna zawarta w art. 13 ustawy obowiązywała w 2015 roku i została uchylona z dniem 1 stycznia 2016 roku. Norma ta może mieć zastosowanie w sprawie objętej pytaniem prawnym, gdyż powód domaga się ewentualnie realizacji prawa do bezpłatnego węgla poprzez wydanie węgla w naturze za 2015 rok. Zobowiązaną do wydanie węgla w naturze byłaby pozwana K S.A., która na ten cel otrzymała dotację budżetową.

Zgodnie z art. 59 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 30 listopada 2016 roku o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz.U. z 2016 roku, poz. 2072) Trybunał Konstytucyjny na posiedzeniu niejawnym wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania, jeżeli akt normatywny w zakwestionowanym zakresie utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał. Natomiast zgodnie z art. 59 ust. 3

w/w ustawy Trybunał nie umarza postępowania z przyczyny, o której mowa w ust. 1 pkt 4, jeżeli wydanie orzeczenia w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw.

Norma prawna zawarta w art. 59 ust. 3 w/w ustawy stanowi przeszkodę w zbadaniu art. 13 ustawy z normami wzorcami. Uwadze nie może jednak umknąć art. 195 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym sędziowie Trybunału Konstytucyjnego [...] podlegają Konstytucji, a nie ustawom i Konstytucji.

W ocenie Sądu Okręgowego art. 59 ust. 1 pkt 4 w/w ustawy narusza:

- art. 188 pkt 1 Konstytucji, zgodnie z którym Trybunał Konstytucyjny orzeka w sprawach zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją,

- art. 193 Konstytucji, zgodnie z którym każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem.

Norma prawna zawarta w art. 59 ust. 1 pkt 4 w/w ustawy w sposób nieuzasadniony ogranicza nie tylko kognicję Trybunału Konstytucyjnego (art. 188 pkt 1 Konstytucji), ale także w sposób nieuzasadniony ogranicza uprawnienia każdego sądu do zadania pytania prawnego (art. 193 Konstytucji). Zakres art. 59 ust. 1 pkt 4 w/w ustawy nie mieści się w art. 197 Konstytucji, zgodnie z którym organizację Trybunału Konstytucyjnego oraz tryb postępowania przed Trybunałem określa ustawa.

W ocenie Sądu Okręgowego każdy sąd jest uprawniony do zadania pytania prawnego Trybunałowi Konstytucyjnemu, jeżeli od odpowiedzi na to pytanie zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed tym sądem, także w sytuacji, gdy norma prawna objęta tym pytaniem utraciła moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny, przy założeniu że wydanie orzeczenia jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw. Norma prawna zawarta w art. 193 Konstytucji nie ogranicza pytań prawnych tylko co do zgodności aktu normatywnego obowiązującego w dacie orzekania przez Trybunał z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, ustawą. Nadto, Trybunał Konstytucyjny jest zobowiązany do udzielenia odpowiedzi na zadane pytanie prawne chyba, że wydanie orzeczenia jest niedopuszczalne lub zbędne.

Należy zauważyć, że wcześniejsze ustawy o Trybunale Konstytucyjnym umożliwiały wydanie orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny w sytuacji, kiedy akt normatywny w zakwestionowanym zakresie utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia pod warunkiem, że jest to konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 roku o Trybunale Konstytucyjnym, Dz.U. z 1997 roku, Nr 102, poz. 643 ze zm.; art. 77 ust. 4 ustawy z dnia 25 czerwca 2015 roku o Trybunale Konstytucyjnym, jednolity tekst Dz.U. z 2006, poz. 293).

W końcu należy podnieść, że obie instytucje – pytanie prawne i skarga konstytucyjna – mają to samo zadanie, tj. derogowanie normy prawnej, która ma być lub była podstawą rozstrzygnięcia sporu. Instytucja pytania prawnego jest możliwa do zastosowania na etapie postępowania sądowego; natomiast skarga konstytucyjna jest możliwa po ostatecznym zakończeniu postępowania sądowego. W związku z tym niezrozumiałe jest, że dla osiągnięcia tego samego celu (uznania badanej nieobowiązującej już normy za niekonstytucyjną) ustawodawca godzi się na wydanie orzeczenia przez Trybunał w przypadku postępowania zainicjowanego skargą konstytucyjną, ale już nie w następstwie pytania prawnego.

W związku z tym w niniejszej sprawie Trybunał Konstytucyjny nie może zbadać pytania prawnego; natomiast może zbadać skargę konstytucyjną powoda po zakończeniu postępowania sądowego (art. 59 ust. 1 pkt 4 i ust 3 w/w ustawy).

Uznanie art. 59 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 30 listopada 2016 roku o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz.U. z 2016 roku, poz. 2072) za niekonstytucyjną w zakresie objętym pytaniem prawnym, umożliwia zbadanie art. 13 ustawy z normami wzorcami zawartymi w Konstytucji.

W ocenie Sądu Okręgowego wydanie orzeczenia w zakresie art. 13 ustawy jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw. Zaszły takie okoliczności, które są warunkiem uzasadniającym kontrolę konstytucyjności uchylonego przepisu, albowiem jest związek pomiędzy kwestionowaną regulacją a ochroną konstytucyjnych praw i wolności. Zakwestionowany przepis zawiera treść normatywną odnoszącą się do sfery prawa konstytucyjnie chronionego – prawa majątkowego art. 64 ust. 2 Konstytucji. Uwadze nie może umknąć okoliczność, że Trybunał Konstytucyjny sygnalizował już potrzebę podjęcia inicjatywy ustawodawczej w przedmiocie zmian w przepisach określających krąg osób uprawnionych do prawa do bezpłatnego węgla. Ustawodawca jednak nie dokonał zmiany w zakresie podmiotów uprawnionych do bezpłatnego węgla.

VI

W przypadku uznania przez Trybunał Konstytucyjny, że normy prawne objęte pytaniem prawnym naruszają normy wzorce, Sąd Okręgowy będzie mógł rozstrzygnąć spór między stronami na podstawie ustawy z dnia 7 września 2007 roku o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (tekst pierwotny Dz.U. z 2007 roku, Nr 192, poz. 1379), mając na uwadze, że powód dochodzi realizacji prawa do bezpłatnego węgla za 2015 rok, oraz że Sąd Okręgowy związany jest podstawą faktyczną żądania, a nie podstawą prawną wskazaną przez powoda.

Jeżeli w następstwie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego podstawą prawną rozstrzygnięcia sporu będą stanowiły normy prawne zawarte w/w ustawie, to powód będzie mógł domagać się wydania bezpłatnego węgla w naturze (powództwo ewentualne). Powództwo główne, tj. o ekwiwalent pieniężny, będzie podlegać oddaleniu z uwagi na brak legitymacji procesowej pozwanej K S.A. Należy przypomnieć, że zgodnie z ustawą świadczenie w postaci ekwiwalentu pieniężnego realizuje organ rentowy; natomiast świadczenie o bezpłatny węgiel w naturze realizuje przedsiębiorstwo górnicze K S.A.

Uzasadniając stanowisko o braku legitymacji procesowej K S.A. w sprawie o ekwiwalent pieniężny, należy przypomnieć, że powództwo o ekwiwalent pieniężny za bezpłatny węgiel jest sprawą cywilną w rozumieniu art. 1 k.p.c. Do jej rozpoznawania powołane są więc sądy powszechne oraz Sąd Najwyższy, o ile sprawy te nie należą do właściwości sądów szczególnych (art. 2 § 1 k.p.c.). Żaden przepis nie przekazuje rozpoznania powództwa do właściwości innych organów (art. 2 § 3 k.p.c.). W szczególności Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie jest organem właściwym do rozpoznawania sporów powstałych między emerytem-rencistą a jego byłym pracodawcą. Droga procesu cywilnego jest więc w takiej sprawie dopuszczalna. Jej niedopuszczalność (czasowa) wystąpiłaby, gdyby powód pozwał do sądu o zapłatę Zakład Ubezpieczeń Społecznych. W rozpatrywanej sprawie nie występuje więc niedopuszczalność drogi sądowej, która mogłaby prowadzić do przekazania sprawy o ekwiwalent pieniężny właściwemu organowi na podstawie art. 464 § 1 k.p.c.

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2005 roku, w sprawie I UK 166/04, opublikowany w OSNP z 2005 roku, Nr 19, poz. 309.

Na podstawie art. 193 Konstytucji Sąd Okręgowy zadał pytanie prawne o treści jak w sentencji, a na podstawie art. 177 § 1 pkt 3¹ k.p.c. zawiesił postępowanie w sprawie.

(-) SSO Grzegorz Tyrka
Sędzia

(-) SSO Teresa Kalinka
Przewodniczący

(-) SSO Patrycja Bogacińska-Piątek
Sędzia



Na oryginale właściwe podpisy
Za zgodność z oryginałem stwierdza

.....
Z up. kierownika sekretariatu

sekretarz sądowy

Ewa Gambuś
Ewa Gambuś

